

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ

ШАМИЧ Олександр Миколайович

УДК 37.035-053.66:061.237

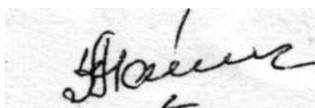
**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ
МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧИХ СПОРТИВНИХ
ОБ'ЄДНАННЯХ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ**

13.00.07 - теорія і методика виховання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ - 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання НАПН України, м. Київ.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Зубалій Микола Дмитрович,
Інститут проблем виховання НАПН України,
старший науковий співробітник
лабораторії фізичного розвитку.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кудикіна Надія Василівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри методики і технологій
дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук
Нечипоренко Леонід Анатолійович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри спортивних дисциплін.

Захист відбудеться "21" червня 2011 р. о 16 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9).

Автореферат розіслано "19" травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення і розвиток громадянського суспільства передбачає формування у підростаючого покоління громадської активності, залучення школярів до суспільно значущої діяльності, розвиток у них якостей справжнього громадянина своєї держави.

Актуальність проблеми підтверджується завданнями щодо виховання підростаючого покоління, зазначеними у Державній національній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, такими, як усвідомлення особистістю свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, формування високих громадянських якостей та світоглядних позицій, бажання працювати для розквіту держави; підготовка підлітків до активної громадської діяльності.

За таких умов важлива роль у вихованні громадянина відводиться дитячим об'єднанням за місцем проживання. Так, у Положенні "Про позашкільний навчально-виховний заклад" одним із завдань дитячого об'єднання визначається формування у дітей та юнацтва активної громадянської позиції. У Законі "Про об'єднання громадян" зазначено, що держава сприяє розвитку громадської активності, творчої ініціативи громадян і створює рівні умови для діяльності їхніх об'єднань.

Проте вивчення практики засвідчує, що за сучасних умов проблема формування у молодших підлітків громадської активності залишається поза увагою сім'ї, школи та дитячих об'єднань. Тому виховна робота за місцем проживання щодо формування громадської активності підлітків є актуальною і потребує нових підходів.

У науковій літературі розглядалися різні аспекти громадянського виховання. Зокрема, психологічні механізми, умови та шляхи формування громадської активності вивчали К. Абульханова-Славська, Г. Андреева, В. Асеев, А. Засимовський, О. Леонтьев, Б. Ломов, В. Мухіна, Р. Немов, А. Петровський, Л. Рувинський, Д. Фельдштейн та інші. Виховання інтересу до іромадянської діяльності розглядалися у працях Б. Ананьева, І. Беха, М. Даниленко, Г. Костюка, К. Платонова, С. Рубінштейна та інших. Розкриття сутності, змісту, форм і методів громадянського виховання знаходимо у працях П. Ігнатенка, Н. Косаревої, Л. Крицької, Ф. Кузнецова, В. Сухомлинського, Р. Хмельюк та інших учених. Громадянські цінності сучасного українського виховання досліджували О. Вишневський, С. Золотухіна, І. Підласий, Ю. Руденко, В. Струманський, О. Сухомлинська та інші. Загальнопедагогічні засади громадянської освіти та виховання розкривали Ю. Завальський, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Мальований, К. Чорна та інші дослідники.

Виховний вплив позакласних та позашкільних занять фізичною культурою на дітей та підлітків досліджували Р. Абдумаків, Я. Бердихова,

А. Борисенко, Б. Ведмеденко, М. Зубалій, Г. Ващенко, Ю. Железняк, Н. Кудикіна, Л. Ніколаєва та інші. Автори вказують на нерозривність педагогічного процесу, що охоплює різні грані виховання активності під час занять учнів фізичними вправами. У роботах цих авторів підкреслюється думка про те, що виховання рухової активності не самоціль, а лише підпорядкована дія загальної виховної меті.

У роботах М. Антропової, Л. Волкова, М. Гуменюка, В. Глухова, М. Зубалія, М. Козленка, Г. Корди, А. Лотоненка, В. Міхневич, І. Петренка, А. Савченка, Є. Столітенка, В. Соколова, Н. Яковлева та інших багато уваги приділяється питанням фізичного самовиховання, проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем проживання, розкриттю основних напрямів упровадження фізичної культури в побут школярів.

Водночас недостатньо уваги приділено пошукам форм і методів формування громадської активності молодших підлітків. Адже саме в цьому віці учням притаманна потреба суспільно корисної праці, активної діяльності у колективі. Поза увагою дослідників залишається проблема формування громадської активності в умовах дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії та практиці зумовили вибір теми дисертації: *"Формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту проблем виховання НАПН України. Вона є складовою наукової проблеми "Педагогічні основи фізичного* і військово-патріотичного виховання дітей та молоді в сучасних умовах", державний реєстраційний номер О198и008173, над якою працює лабораторія фізичного розвитку. Тема затверджена вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 2 від 01.03.2004 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 30.03.2004 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

Гіпотезою дослідження є припущення про те, що формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання буде ефективним за таких педагогічних умов:

- усвідомлення молодшими підлітками сутності громадської активності особистості;
- єдність змісту, форм і методів виховної роботи з метою розвитку у молодших підлітків мотивації до суспільно значущої діяльності;

- залучення молодших підлітків до суспільно значущої діяльності за місцем проживання на основі сформованої позитивної мотивації;

- налагодження взаємодії дитячих спортивних об'єднань, школи, сім'ї та громадськості;

- підготовка тренерів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими підлітками.

Відповідно до мети і гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування громадської активності.

2. Розкрити можливості дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання у формуванні громадської активності молодших підлітків.

3. Розробити критерії і показники сформованості громадської активності, визначити рівні її сформованості у молодших підлітків.

4. Обґрунтувати педагогічні умови та методику формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

5. Перевірити ефективність педагогічних умов та методики формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

Об'єкт дослідження - формування громадської активності молодших підлітків за місцем проживання.

Предмет дослідження — педагогічні умови формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення про соціальну природу людини (К. Абульханова-Славська, Г. Андреева, Б. Ананьєв, А. Петровський, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін.), фактори та специфіку багатопланової обумовленості громадської активності особистості (М. Бахтін, О. Бодальов, Б. Ломов, В. Мясичев та інші); особливості та закономірності громадянського виховання (Г. Ващенко, М. Грушевський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші); ідеї активності особистості та активності свідомості (Л. Буєва, Н. Добринін, І. Кон, Л. Коган та інші), становлення громадськості у підростаючого покоління (М. Болдирев, М. Гончаров, В. Караковський, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші); теорії особистісно орієнтованого виховання, взаємозалежності становлення особистості (І. Бех, О. Леонтєв, Л. Обухова та інші); про особливості підліткового віку (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Фельдштейн та інші).

У процесі експериментальної роботи використано комплекс **методів дослідження**, який охоплював:

теоретичні - аналіз, порівняння, класифікація педагогічної, психологічної, філософської, соціологічної літератури з метою уточнення

сутності понять "громадська активність", "громадська активність підлітка", розроблення критеріїв сформованості громадської активності та обґрунтування педагогічних умов її формування у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання; аналіз звітів, щоденників, планів фізкультурних гуртків та спортивних секцій, сценаріїв проведення масових заходів, положень та звітів про спортивні змагання; аналіз і синтез результатів дослідження, узагальнення, порівняння;

-емпіричні: педагогічне спостереження, бесіди, опитування (інтерв'ювання, анкетування) молодших підлітків, їхніх батьків та тренерів дитячих спортивних об'єднань, метод незакінчених речень, психодіагностичні тести та методики для визначення рівнів сформованості громадської активності; метод експертних оцінок, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) з метою перевірки ефективності педагогічних умов формування громадської активності молодших підлітків;

-статистичні: методи математичної статистики з метою опрацювання проміжних і кінцевих результатів експериментальної роботи, визначення динаміки кількісних змін у рівнях сформованості громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання в експериментальних та контрольних групах.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилась у СДЮШОР "Зміна" Оболонського р-ну м. Києва, ДЮСШ № 26 Святошинського р-ну м. Києва, КДЮСШ № 15 Голосіївського р-ну м. Києва, гімназії "Академія" та ЗОШ № 170 м. Києва.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* науково обґрунтовано педагогічні умови формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання (усвідомлення молодшими підлітками сутності громадської активності особистості; єдність змісту, форм і методів виховної роботи з метою розвитку у молодших підлітків мотивації до суспільно значущої діяльності; залучення молодших підлітків до суспільно значущої діяльності за місцем проживання на основі сформованої позитивної мотивації; налагодження взаємодії дитячих спортивних об'єднань, школи, сім'ї та громадськості; підготовка тренерів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими підлітками); розроблено критерії та показники сформованості громадської активності молодших підлітків, охарактеризовано їх рівні;

уточнено зміст понять "громадська активність" як якість особистості, яка виявляється у її здатності впливати на суспільне життя, задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси та цілі певної спільноти, вирішувати суспільно значущі завдання, ініціювати зміни у відносинах з навколишнім світом, прагнєнні діяти на користь суспільства, поважати і приймати права й обов'язки члена суспільства; "громадська активність підлітків" як якість особистості, яка виявляється у її здатності впливати на

життя мікросоціуму, задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси й цілі колективів і об'єднань, до яких вона належить, вирішувати важливі для них завдання, прагнєнні діяти на користь суспільства, поважати і реалізовувати відповідно до морально-етичних принципів та вікових можливостей свої права та обов'язки;

подальшого розвитку набули форми і методи формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в педагогічну практику методики формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

Отримані результати можуть бути використані класними керівниками, вчителями фізичної культури, керівниками спортивних гуртків і секцій, студентами вищих навчальних закладів, викладачами вищих навчальних закладів з фізичного виховання і спорту під час викладання теорії і методики фізичного виховання, спецкурсів.

Матеріали дослідження можуть бути використані на курсах підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури та керівників спортивних секцій у системі післядипломної педагогічної освіти, а також при підготовці навчальних програм, методичних посібників і рекомендацій.

Результати дослідження **впроваджено** у практику організації спортивно-масової і фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем проживання учнів гімназії "Академія" м. Києва (довідка № 410 від 21.09.2010 р.), загальноосвітньої школи № 170 м. Києва (довідка № 35 від 22.09.2010 р.), Федерації футболу м. Києва (довідка № 275 від 21.09.2010 р.) та КДЮСШ № 15 (довідка № 54 від 29.09.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднювалися автором на всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді" (Київ, 2007); "Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах" (Київ, 2008); "Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості" (Київ, 2009); "Виховання особистості, погляд крізь духовність" (Київ, 2010), 1-й Всеукраїнській науково-методичній конференції "Здоров'я та освіта: проблеми та перспективи" (Донецьк, 2006); звітних наукових конференціях Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2005, 2009, 2010, 2011); серпневій конференції голів районних методичних об'єднань учителів фізичної культури м. Києва (Київ, 2007); науково-методичному семінарі фахівців обласних установ освіти (Черкаси, 2005); науково-методичному семінарі голів районних методичних об'єднань учителів фізичної культури м. Києва "Впровадження нової навчальної програми з фізичного виховання в IV-VII класах" (Київ, 2007). Про хід і результати дослідження доповідалося на засіданнях лабораторії фізичного розвитку Інституту проблем виховання НАПН України (2005-2011).

Публікації. Результати дослідження опубліковані у 10 одноосібних статіях у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та **обсяг дисертаційної роботи**. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (262 назви, з них - 12 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації 200 сторінок, основний зміст викладено на 158 сторінках. Робота містить 13 таблиць та 7 рисунків на 20 сторінках (із них 1 на повну сторінку), 8 додатків на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, ступінь розробленості проблеми; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження, його теоретико-методологічну основу; сформульовано гіпотезу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про апробацію та впровадження результатів наукового дослідження; наведено дані про структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У *першому розділі* - "Теоретико-методологічні засади формування громадської активності" - розкрито теоретико-методологічні основи досліджуваної проблеми, визначено стан її розробленості у педагогічній, психологічній, соціологічній літературі; розкрито особливості молодшого підліткового віку, що можуть сприяти формуванню громадської активності; з'ясовано роль дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання у формуванні громадської активності молодших підлітків.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що формування громадської активності особистості було актуальним ще за часів античності й набуває неабиякої значущості сьогодні. До вивчення ознак та проявів, громадської активності у громадянському суспільстві зверталися Платон, Дж. Локк, Я. Коменський, Ж. - Ж. Руссо, Й. Песталоцці.

Значну увагу вихованню громадської активності підростаючого покоління було приділено у працях М. Бердяєва, В. Бехтерева, П. Блонського, В. Вахтерова, С. Гессена, М. Пирогова, А. Пінкевича, М. Пістрака, В. Сороки-Росінського, К. Ушинського, С. Шацького та інших дослідників. На думку вчених та педагогів кінця ХІХ - початку ХХ ст., головне завдання педагогіки полягало у вихованні готовності до суспільно корисної діяльності, яка давала можливість спілкуватися в праці, проявити себе в діяльності, спостерігати і самостійно творити свої життєві ідеали.

Нова парадигма громадського виховання передбачала формування вільної, духовно розвинутої і соціально активної людини. Цим питанням присвячено праці К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Водночас аналіз наукової літератури засвідчує відсутність єдиного тлумачення поняття "громадська активність". Тому на підставі вивчення таких понять, як "громадянин", "громадськість", "активність" автором уточнено

сутність поняття "громадська активність" та на його основі, щодо особливостей її виявлення у підлітковому віці, сформульовано визначення *громадської активності підлітків як якості особистості, яка виявляється у її здатності впливати на життя мікросоціуму, задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси й цілі колективів і об'єднань, до яких вона належить, вирішувати важливі для них завдання, прагнєнні діяти на користь суспільства, поважати і реалізовувати відповідно до морально-етичних принципів та вікових можливостей свої права та обов'язки*.

Визначальне значення для формування громадської активності має соціальне середовище, яке створює сприятливі чи несприятливі умови для діяльності та особистісного розвитку людини. У структурі соціального середовища виділяють макро- та мікрорівні. Характер впливу макросередовища на особистість залежить не тільки від загальних соціальних умов, а й від регіональних та інших територіальних особливостей її життєдіяльності. Тому значно сильніше на підлітка впливає саме мікросередовище - його безпосереднє соціальне оточення - сім'я, учнівський колектив, неформальна група (коло однокласників), громадські організації за місцем проживання та навчання, неформальні об'єднання за інтересами тощо.

Підліткові об'єднання, у тому числі й дитячі спортивні, виникають переважно за місцем проживання на основі загальних інтересів, захоплення, спільної ігрової діяльності. Такі об'єднання за інтересами відіграють особливу роль у формуванні громадської активності підлітків, оскільки мають для цього значний потенціал.

Головною метою дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання є створення умов для фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, оздоровлення та популяризації здорового способу життя шляхом упровадження якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності учнів. Основними завданнями таких об'єднань є розвиток пізнавальних інтересів дітей та молоді, ознайомлення їх із новітніми досягненнями спорту; розвиток творчої ініціативи і суспільної активності, сприяння формуванню національної самосвідомості, активної громадської позиції; участь у районних та міських спортивних змаганнях; задоволення потреб особистості у саморозвитку, самовираженні, самореалізації, організація дозвілля і відпочинку. Спортивні дитячі об'єднання за місцем проживання можуть бути формальні (фізкультурні гуртки, спортивні секції, фізкультурно-спортивні клуби) і неформальні (дворові групи).

Основним видом діяльності у дитячих спортивних об'єднаннях є фізкультурно-спортивна (засвоєння знань, умінь та навичок з фізичної культури; спеціальні систематичні і тривалі тренування; фізичні вправи, рухливі ігри, естафети, що сприяють загальному фізичному розвитку; участь у масових фізкультурних святах, спортивних змаганнях, показових виступах тощо).

Важливість дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання у формуванні громадської активності підлітків полягає в тому, що: підлітки

беруть у них участь на добровільній основі, без примусу; наявність інтересу тісно пов'язана з мотиваційною сферою, отже, на основі інтересу до занять фізичною культурою і спортом можна розвивати мотивацію до активної діяльності не лише у спорті, але й у суспільній сфері; за місцем проживання підлітки проводять основну частину свого вільного часу, а дитячі спортивні об'єднання за місцем проживання можуть спонукати їх до організації змістовного і цікавого дозвілля.

У другому розділі - "Експериментальне дослідження педагогічних умов формування громадської активності молодших підлітків" - розкрито методику дослідно-експериментальної роботи; розроблено критерії, показники сформованості громадської активності, визначено рівні сформованості громадської активності у молодших підлітків, представлено їх педагогічні характеристики; науково обгрунтовано педагогічні умови та методику формування громадської активності молодших підлітків, визначено їх результативність; описано хід формувального етапу експерименту та показано динаміку рівнів громадської активності молодших підлітків до і після експерименту.

З метою визначення та узагальнення стану сформованості громадської активності сучасних молодших підлітків та педагогічних умов, які впливають на формування громадської активності у дитячих спортивних об'єднань за місцем проживання, автором було визначено критерії та показники сформованості громадської активності молодших підлітків: інформаційно-змістовний (розуміння, що таке громадська активність; знання своїх прав, уміння їх відстоювати; знання своїх обов'язків, їх виконання); мотиваційний (соціально ціннісні орієнтації; спрямованість потреб, інтересів, мотивів; готовність допомагати іншим, виконувати суспільно значущу діяльність); операційно-практичний (участь у суспільно корисній діяльності; відповідальність за себе та колектив; ініціативність у вирішенні завдань колективу), що дало змогу означити рівні сформованості громадської активності молодших підлітків, які характеризують спрямованість, мотивацію, активність особистості, та представити їх педагогічні характеристики.

Активний рівень. Притаманний молодшим підліткам із позитивною соціальною спрямованістю, для яких суспільно-моральні вимоги та норми є особистісно значимими і стали переконаннями. У таких школярів громадські інтереси переважають над особистими, вони відчувають і несуть відповідальність за себе і за групу, виявляють самостійність, ініціативність, активність у суспільно корисній діяльності.

Ситуативний рівень. Властивий вихованцям, які мають знання щодо суспільно-моральних норм і вимог, розуміють їхнє соціально-особистісне значення, але ці вимоги та норми ще не стали потребами, мотивами і переконаннями вихованців. Такі Молодші підлітки беруть несистематичну участь у суспільно корисній діяльності, рідко проявляють ініціативу або не

виявляють її взагалі, їхня активність залежить швидше від зовнішніх чинників і стимулів; переслідують частіше власну мету та інтерес, ніж усього колективу.

Пасивний рівень. Характерний для молодших підлітків із примітивними знаннями про зміст суспільно-моральних вимог, які не систематично реалізують їх у діяльності. Таким вихованцям властива безініціативність, небажання брати участь у суспільно корисній діяльності, або участь з примусу і під контролем, вони керуються лише власними інтересами, не враховуючи думку колективу.

Для виявлення рівнів сформованості громадської активності молодших підлітків було розроблено методику, основу якої становлять програма педагогічного спостереження; анкети й опитувальники (у тому числі перехресного характеру), спеціально розроблені для зазначеної вікової категорії; бесіди; тести; метод незакінчених речень; психодіагностичні методики; метод експертних оцінок.

Педагогічне спостереження за поведінкою молодших підлітків проводилося:

- під час занять (як слухають теоретичний матеріал, як працюють під час тренувань, чи дотримуються правил, допомагають товаришам);
- під час змагань та показових виступів (намагаються самовиразитися чи взаємодіють із командою для загальної перемоги, чи дотримуються правил);
- у дозвіллевій діяльності (наскільки активно беруть участь у суспільно корисній та фізкультурно-спортивній діяльності, чи виступають ініціаторами шкільних та позашкільних заходів, чи виступають організаторами фізкультурно-спортивної діяльності у неформальних дворових об'єднаннях).

На етапі констатувального експерименту брали участь 356 молодших підлітків СДЮШОР "Зміна" Оболонського р-ну м. Києва, ДЮСШ-26 Святошинського р-ну м. Києва, КДЮСШ-15 Голосіївського р-ну м. Києва, гімназії "Академія" та ЗОШ № 170 м. Києва, їхні батьки, 16 тренерів, 12 учителів.

Під час констатувального етапу дослідження було виявлено, що у молодших підлітків недостатні уявлення щодо громадської активності, вони не виявляють належної активності у суспільно значущій діяльності. Це зумовлено такими чинниками: низьким рівнем обізнаності щодо прав і обов'язків члена суспільства; неусвідомленням своєї здатності змінити оточення на краще, принести користь комусь; недостатнім педагогічним впливом та спонуканням до суспільно значущої діяльності з боку батьків, тренерів дитячих спортивних об'єднань, учителів.

Загалом, згідно з емпіричними даними дослідження, 12,9 % молодших підлітків виявили активний рівень сформованості громадської активності, 41,3 % молодших підлітків - ситуативний, 45,8 % молодших підлітків - пасивний.

На формувальному етапі експерименту було визначено два напрями роботи:

1) підготовка тренерів дитячих спортивних об'єднань до формування громадської активності у молодших підлітків;

2) робота з підлітками.

Всього на формувальному етапі експерименту було охоплено 316 молодших підлітків, їхні батьки, 16 тренерів. Підлітки були розподілені на експериментальні та контрольні групи. До експериментальної групи увійшло 152 вихованці дитячих спортивних об'єднань (гурток з настільного тенісу та гурток з боротьби на базі ЗОШ № 170 м. Києва; гурток з баскетболу та гурток зі спортивних танців на базі гімназії "Академія" м. Києва; спортивні футбольні секції на базі СДЮШОР "Зміна" Оболонського району та ДЮСШ-26 Святошинського району м. Києва; секції з настільного та великого тенісу на базі КДЮСШ-15 Голосіївського району м. Києва), до контрольної - 164 учні 5-6 класів гімназії "Академія" та ЗОШ № 170 м. Києва, які не належать до дитячих спортивних об'єднань.

З метою підготовки тренерів до роботи з молодшими підлітками 3 формування громадської активності було проведено тренінг, який охоплював 4 заняття по 5 годин за такими темами: "Громадська активність та якості, що її характеризують", "Права та обов'язки. Конвенція ООН про права дитини", "Шляхи прояву громадської активності молодших підлітків", "Взаємодія із сім'єю, школою, громадськістю".

Розробляючи методику формування громадської активності молодших підлітків, автор виходив з того, що її ефективність забезпечується дотриманням ряду педагогічних умов, а саме: усвідомлення молодшими підлітками сутності громадської активності особистості; єдності змісту, форм і методів виховної роботи з метою розвитку у молодших підлітків мотивації до суспільно значущої діяльності; залучення молодших підлітків до суспільно значущої діяльності за місцем проживання на основі сформованої позитивної мотивації; налагодження взаємодії дитячих спортивних об'єднань, школи, сім'ї та громадськості; підготовки тренерів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими підлітками.

Завдання експериментальної роботи передбачали пошук методів формування громадської активності молодших підлітків з урахуванням їхніх інтересів і потреб, середовища перебування (спортивне дитяче об'єднання та сімейне оточення), фізичних і психологічних можливостей, обумовлених віковими особливостями розвитку.

У розв'язанні поставлених завдань дослідник дотримувався покомпонентного підходу, орієнтуючись на визначені у першому розділі компоненти громадської активності, які тісно взаємопов'язані як за логікою, так і за процедурою їх формування. Нижче окреслено сутність компонентів відповідно до вікового періоду молодших підлітків.

Когнітивний компонент забезпечує наявність знань про сутність і зміст громадської активності; права і обов'язки члена класного і шкільного

колективу, сім'ї, дитячого спортивного об'єднання, суспільства; критичне оцінювання своєї діяльності як корисної для суспільства чи ні.

Емоційно-ціннісний компонент - виявляється у розвиненості соціально ціннісних орієнтацій, мотивів, інтересів, потреб; позитивному ставленні до суспільної діяльності; прагненні до позитивного самоствердження через виявлення себе у суспільно значущій діяльності, переважанням громадських інтересів над особистими.

Практично-діяльнісний компонент виявляється у виконанні обов'язків, вмінні відстоювати свої права та права своєї спільноти; ініціативності, самостійності, відповідальності за себе та інших під час суспільно значущої діяльності.

Реалізація когнітивного компоненту здійснювалася через засвоєння знань про сутність і зміст громадської активності як у вихованців, так і у тренерів, які працюють у дитячих спортивних об'єднаннях. Підлітки ознайомилися зі своїми правами відповідно до Конвенції ООН про права дитини, а також засвоїли свої обов'язки як члена сім'ї, класу, дитячого об'єднання, громадянина. Вихованці усвідомили, яка діяльність є суспільно значущою, в чому її необхідність, а також, що саме вони можуть зробити для того, щоб їхнє оточення стало краще, щоб задовольнити власні потреби, потреби свого колективу тощо.

Емоційно-ціннісний компонент реалізувався через формування соціальних цінностей, прийняття підлітками їх як особистісно значущих та необхідних для ухвалення рішень та регуляції поведінки; розвиток емоційного переживання, розуміння проблем інших та бажання допомогти; відчуття себе членом однієї команди та прагнення діяти в інтересах команди, прагнення до перемоги всієї команди, розвиток інтересу до суспільно корисної діяльності; врахування наявних інтересів та використання їх як спонук до активної суспільно значущої діяльності; наполегливу працю над собою під час фізкультурно-спортивної діяльності.

Реалізація практично-діялісного компоненту здійснювалася у процесі тренувальних спортивних занять, які вимагали як самостійної роботи, так і співпраці, допомоги товаришам, у змаганнях, показових виступах; через залучення підлітків до суспільно корисної, благодійної діяльності; набуття навичок самоорганізації; розвиток організаторських та лідерських якостей у проведенні спортивних ігор.

Експериментальна робота з підлітками реалізувалася у двох сферах: теоретичній і практичній.

Теоретична частина передбачала: ознайомити вихованців з поняттям "громадська активність"; допомогти їм усвідомити, що вони можуть і мають бути активними у суспільстві, засвоїти, які вони мають права та обов'язки, усвідомити необхідність їх дотримання.

Практична частина передбачала допомогу підліткам у розвиненні якостей, які необхідні для громадської активності, а саме: відповідальності,

ініціативності, волі, самостійності, доброзичливості, організаторських та лідерських здібностей тощо; охоплювала безпосередню участь підлітків у благодійних акціях, спортивних змаганнях та заходах, спрямованих на пропаганду здорового способу життя, організацію змістовного дозвілля у мікрорайоні школи.

Загалом програма формувального етапу експерименту передбачала використання різних форм і методів розвитку громадської активності, адекватних потребам і можливостям учнів молодшого підліткового віку. Основними методами формування громадської активності було обрано: діалогову взаємодію, дискусії, моделювання ситуацій морального вибору, залучення підлітків до активної суспільно корисної та благодійної діяльності, до організації спортивних свят та масових заходів.

Основними формами роботи були - заняття перед тренуванням, індивідуальні та колективні бесіди, спільні справи, акції (щодо пропаганди здорового способу життя і благодійні) та спортивні заходи.

Спершу з підлітками було проведено 10 занять за такими темами: "Навіщо мені вчитися", "Що я хочу і що можу", "На що я маю право", "Навіщо потрібні обов'язки та доручення", "Обов'язок не порушувати права інших", "Я і моя громадська активність", "Я відповідаю за себе та інших", "Я можу бути самостійним", "Яка діяльність є суспільно значущою", "Я можу допомогти іншим". Кожне заняття починалося перед тренуванням і тривало 30 хвилин, під час яких вихованці отримували знання про їхні права та обов'язки, у них формувалося позитивне ставлення до суспільно значущої діяльності, готовність допомагати іншим, змінювати своє оточення на краще.

Наступний етап експериментальної роботи - практичне втілення отриманих знань - базувався на тісній співпраці дитячих спортивних об'єднань, школи, сім'ї та громадськості мікрорайону.

Разом із підлітками було складено план заходів, у яких вони були організаторами та активними учасниками, а саме: з метою пропаганди здорового способу життя ("Веселі старт", Дні здоров'я, спортивні змагання з командами шкіл мікрорайону); благодійної діяльності (збір коштів на потреби дітей з малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час показових виступів, спортивних матчів); організації змістовного дозвілля у мікрорайоні (проведення спортивних, рухливих та народних ігор у дворі, школі); суспільно корисної діяльності (прибирання спортивних майданчиків, підготовка спортивного інвентарю та спортивного екіпірування, виготовлення необхідних плакатів тощо).

Заходи, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, охоплювали не лише фізкультурно-спортивну діяльність, а й творчу (підготовка плакатів, транспарантів про здоровий спосіб життя, виготовлення запрошень і оголошень про заходи). Вони проходили як акції проти наркоманії, алкоголізму, куріння, а також давали можливість підліткам випробувати свої сили та оцінити свою фізичну форму.

У результаті проведеної експериментальної роботи відбулися позитивні зрушення у рівнях сформованості громадської активності молодших підлітків експериментальної групи за всіма показниками (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні сформованості громадської активності у молодших підлітків експериментальної групи за результатами формувального етапу експерименту, %

Критерії	Показники критерію	Початок експерименту			Кінець експерименту		
		Активний рівень	Ситуативний рівень	Пасивний рівень	Активний рівень	Ситуативний рівень	Пасивний рівень
Інформаційно-змістовний	Розуміння, що таке громадська активність	10,5	42,8	46,7	30,9	48,0	21,1
	Знання своїх прав, уміння їх відстоювати	17,8	43,4	38,8	34,2	50,7	15,1
	Знання своїх обов'язків, їх виконання	9,2	40,8	50,0	27,6	52,6	19,7
Мотиваційний	Соціально ціннісні орієнтації	15,1	37,5	47,4	23,7	54,0	22,4
	Спрямованість потреб, інтересів, мотивів	12,5	42,1	45,4	29,0	45,4	25,7
	Готовність допомагати іншим, виконувати суспільно значущу діяльність	17,1	39,5	43,4	24,3	54,6	21,1
Операційно-практичний	Участь у суспільно корисній діяльності	15,1	37,5	47,4	34,2	45,4	20,4
	Відповідальність за себе та колектив	12,5	42,1	45,4	26,3	54,6	19,1
	Ініціативність у вирішенні завдань колективу	17,1	39,5	43,4	25,0	48,0	27,0

Ефективність визначених автором педагогічних умов та позитивний вплив методики на формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання підтверджуються результатами зрізу динаміки змін рівнів сформованості громадської активності молодших підлітків у експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах на початку та наприкінці експериментальної роботи (рис. 1; 2).

У результаті проведеної експериментальної роботи різниця у рівнях сформованості громадської активності молодших підлітків ЕГ і КГ стала суттєвою: кількість молодших підлітків з активним рівнем сформованості громадської активності в експериментальній групі збільшилася на 15,4 % (на

початку експерименту - 12,9 %, по завершенню - 28,3 %), а в контрольній групі лише на 2,0 % (на початок експерименту - 12,6 %, по завершенню - 14,6 %). При цьому кількість молодших підлітків із пасивним рівнем сформованості громадської активності значно зменшилася в експериментальній групі - на 21,9 % (на початок експерименту - 43,2 %, по завершенню - 21,3 %); в той час, як у контрольній групі зафіксовано незначні зрушення, лише на 4,7 % (з 43,5 % до 38,8 %).

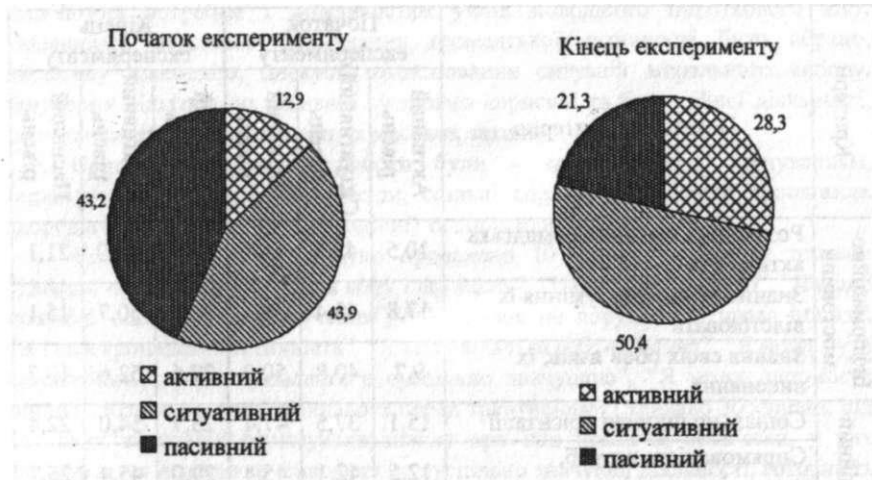

Рис. 1. Динаміка змін у рівнях сформованості громадської активності в експериментальній групі, %

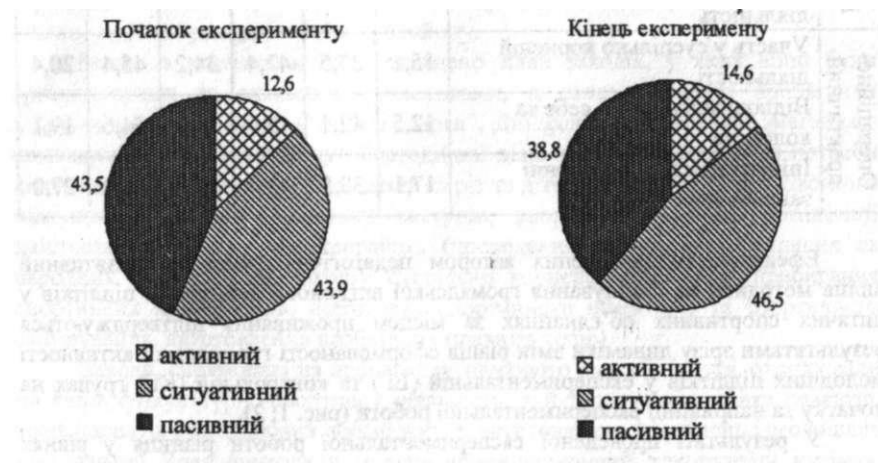

Рис. 2. Динаміка змін у рівнях сформованості громадської активності в контрольній групі, %

Позитивна динаміка спостерігається в молодших підлітків із ситуативним рівнем сформованості громадської активності експериментальної групи, де різниця становить 6,5 % (на початок експерименту - 43,9 %, по завершенню - 50,4 %). У контрольній групі між показниками початкового (43,9 %) та кінцевого (46,5 %) етапів експерименту виявлено незначну різницю (2,6 %).

Аналіз отриманих даних експерименту дає підстави для узагальнюючого висновку, що розроблена методика експериментальної роботи, визначені та обґрунтовані педагогічні умови сприяють зростанню ефективності формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено нове розв'язання проблеми формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання, що знайшло своє відображення у науковому обґрунтуванні педагогічних умов досліджуваної діяльності, розробленні методики формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Аналіз наукової літератури з проблеми формування громадської активності молодших підлітків доводить, що вона є досить актуальною, викликає зацікавлення філософів, соціологів, педагогів, психологів. Проте немає спеціальних досліджень з цієї проблеми, а також відсутнє в категоріальному апараті єдине визначення поняття "громадська активність підлітка". Автором запропоновано визначення у такому формулюванні: громадська активність підлітків - це якість особистості, яка виявляється у її здатності впливати на життя мікросоціуму, задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси й цілі колективів і об'єднань, до яких вона належить, вирішувати важливі для них завдання, прагнєнні діяти на користь суспільства, поважати і реалізовувати відповідно до морально-етичних принципів та вікових можливостей свої права та обов'язки.

2. Визначено, що дитячі спортивні об'єднання за місцем проживання - це добровільні формування громадян віком від 6 до 18 років для занять спортом та задоволення власних інтересів, головною метою яких є створення умов для фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, оздоровлення та популяризації здорового способу життя шляхом упровадження якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності учнів. Охарактеризовано формальні (фізкультурні гуртки; спортивні секції; фізкультурно-спортивні клуби) та неформальні (дворові групи) дитячі спортивні об'єднання, розкрито їхні можливості у формуванні громадської активності молодших підлітків.

3. Розроблено критерії сформованості громадської активності (інформаційно-змістовний, мотиваційний, операційно-практичний) та їх показники. З'ясовано, що громадська активність у молодших підлітків може мати три рівні сформованості: активний, ситуативний, пасивний. У роботі представлено педагогічні характеристики кожного рівня.

4. Визначено, науково обгрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання (усвідомлення молодшими підлітками сутності громадської активності особистості; єдність змісту, форм і методів виховної роботи з метою розвитку у молодших підлітків мотивації до суспільно значущої діяльності; залучення молодших підлітків до суспільно значущої діяльності за місцем проживання на основі сформованої позитивної мотивації; налагодження взаємодії дитячих спортивних об'єднань, школи, сім'ї та громадськості; підготовка тренерів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими підлітками), що забезпечили результативність розробленої методики формування громадської активності молодших підлітків на основі когнітивного, емоційно-ціннісного, практично-діяльнісного компонентів.

5. За результатами експерименту представлено динаміку зміни рівнів громадської активності молодших підлітків: на активному рівні відбулися зрушення в ЕГ від 12,94% до 28,29%, в КГ від 12,60% до 14,63%; на ситуативному - в ЕГ від 43,86% до 50,44%, в КГ від 43,90% до 46,54%; на пасивному - в ЕГ від 43,20% до 21,27%, в КГ від 43,50% до 38,82%, що підтвердило ефективність педагогічних умов та методики експериментальної роботи.

Якісні зміни відбулися на рівні усвідомлення молодшими підлітками необхідності суспільно значущої діяльності, готовності допомагати іншим, відповідальності за себе та інших, а також у прояві ініціативності та активності у суспільно корисній діяльності та організації дозвілля.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. *Перспективними можуть бути* дослідження формування громадської активності в умовах дитячих об'єднань у школярів інших вікових груп; створення педагогічно організованого середовища для формування громадської активності через самоорганізацію та самореалізацію молодших підлітків; ефективного використання середовища як фактору впливу на особистість молодших підлітків у системі стійких зв'язків міжособистісних відносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Шамич О. М. Необхідність створення спортивних об'єднань за місцем проживання дитини / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2005. - № 5. - С. 48-51.

2. Шамич О. М. Аналіз фізкультурно-ігрового дозвілля молодших підлітків за місцем проживання / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2006. - № 2. - С. 46-50.

3. Шамич О. М. Формування громадської активності підлітків через інтерес до фізичної культури / О. М. Шамич // Гуманітарні науки. - Київ. - 2006. - № 1. - С. 72-80.

4. Шамич О. М. Вплив колективно-групової взаємодії молодших підлітків на формування позитивних дій та вчинків в дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання / О. М. Шамич // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук, праць]. - Харків. - 2007. - № 1. - С. 160-165.

5. Шамич О. М. Фізкультурно-ігрове середовище формування здібного підлітка - організатора активного дозвілля в дитячих об'єднаннях за місцем проживання / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2007. - № 1. - С. 53-55.

6. Шамич О. М. Використання вільного часу молодшими підлітками за місцем проживання / О. М. Шамич // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук, праць]. - Харків. - 2007. - № 2. - С. 146-149.

7. Шамич О. М. Шляхи самовираження інтересів молодших підлітків за місцем проживання / О. М. Шамич // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук, праць]. - Харків. - 2007. - № 3. - С. 147-150.

8. Шамич О. М. Рольова залежність та колективна відповідальність підліткового лідера в дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2007. - № 2. - С. 52-54.

9. Шамич О. М. Систематичність проведення занять в дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання - чинник підвищення громадської активності підлітків / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2007. - № 3. - С. 45-49.

10. Шамич О. М. Роль педагогічного керівництва в процесі формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання / О. М. Шамич // Фізичне виховання в школі. - Київ. - 2011. - № 1. - С. 41-46.

АНОТАЦІЇ

Шамич О. М. Формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Інститут проблем виховання НАПН України. - Київ, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі формування громадської активності молодших підлітків.

У роботі розглядаються теоретико-методологічні засади та стан формування громадської активності молодших підлітків; уточнено сутність поняття "громадська активність підлітків"; визначено змістовий аспект структурних компонентів громадської активності молодшого підлітка як єдність когнітивного, емоційно-ціннісного та практично-діяльнісного компонентів; розроблено критерії, показники, виявлено рівні сформованості громадської активності молодшого підлітка; обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови, спрямовані на підвищення рівня і громадської активності та розроблено методику формування громадської активності молодшого підлітка; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено їх ефективність.

Ключові слова: громадська активність молодшого підлітка, дитяче спортивне об'єднання за місцем проживання; фізкультурно-спортивна діяльність.

Шамич А. Н. Формирование гражданской активности младших подростков в детских спортивных объединениях по месту жительства.

Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Институт проблем воспитания НАПН Украины. - Киев, 2011.

Диссертационное исследование посвящено проблеме формирования гражданской активности младших подростков.

В работе рассматриваются теоретико-методологические основы и состояние формирования гражданской активности младших подростков; уточнена сущность понятия "гражданская активность подростков"; определен содержательный аспект структурных компонентов гражданской активности младшего подростка как единства познавательного, эмоционально-ценностного и практично-деятельностного компонентов; определены критерии и показатели сформированности гражданской активности младших подростков: информационно-содержательный (понимание, что такое гражданская активность; знание своих прав, умение их отстаивать; знание своих обязанностей, их соблюдение); мотивационный (социально ценностные ориентации; направленность потребностей, интересов, мотивов; готовность помогать другим, выполнять общественно значимую деятельность); операционно-практический (участие в общественно полезной деятельности; ответственность за себя и коллектив; инициативность в решении задач коллектива); выделены уровни сформированности гражданской активности младших подростков, которые характеризуют направленность, мотивацию, активность личности: активный; ситуативный; пассивный, представлены их педагогические характеристики.

Разрабатывая методику формирования гражданской активности младших подростков, автор учитывал, что ее эффективность обеспечивается соблюдением ряда педагогических условий, а именно: осознание младшими подростками сущности гражданской активности личности; единство содержания, форм и методов воспитательной работы с целью развития у младших подростков мотивации к общественно значимой деятельности; привлечение младших подростков к общественно значимой деятельности по месту жительства, основываясь на сформированную позитивную мотивацию; установление взаимодействия детских спортивных объединений, школы, семьи и общественности; подготовка тренеров к субъект-субъектному взаимодействию с младшими подростками.

Экспериментальная работа проводилась в двух направлениях: 1) с тренерами; 2) с подростками. Сначала шла подготовка тренеров для работы с подростками по формированию гражданской активности, в частности был проведен тренинг по темам: "Гражданская активность и качества, которые ее характеризуют", "Права и обязанности. Конвенция ООН о правах ребенка", "Пути проявления гражданской активности младших подростков", "Взаимодействие с семьей, школой, общественностью".

Работа с подростками осуществлялась на теоретическом и практическом уровнях. Теоретические занятия происходили по таким темам: "Зачем мне учиться", "Что я хочу и что могу", "На что я имею право", "Зачем нужны обязанности и поручения", "Обязанность не нарушать прав других", "Я и моя общественная активность", "Я отвечаю за себя и других", "Я могу быть самостоятельным", "Какая деятельность является общественно значимой", "Я могу помочь другим", во время которых воспитанники получали знания об их правах и обязанностях, у них формировалось позитивное отношение к общественно значимой деятельности, готовность помогать другим, изменять свое окружение к лучшему.

С целью практического воплощения полученных знаний подростки принимали участие в благотворительной деятельности (сбор средств для детей из малообеспеченных семей, детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, во время показательных выступлений, спортивных турниров); пропаганде здорового образа жизни ("Веселые старты", дни здоровья, показательные выступления, спортивные соревнования); организации содержательного досуга в микрорайоне (проведение спортивных, подвижных и народных игр во дворе, школе).

В решении поставленных задач автор придерживался покомпонентного подхода, который соответствует логике и процедуре формирования компонентов гражданской активности.

Анализ результатов экспериментальной работы показал положительные качественные изменения в распределении уровней сформированности гражданской активности, что свидетельствует об эффективности экспериментальной методики.

Ключевые слова: гражданская активность младшего подростка, детское спортивное объединение по месту жительства, физкультурно-спортивная деятельность.

Shamykh O. M. Formation of civil activity of younger teenagers in children's sports associations at the place of residence. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.07 - theory and methods of education. - Institute of problems of education NAPS of Ukraine. - Kyiv, 2011.

Dissertation research devoted to the problem of formation of the civil activity of younger teenagers.

The paper considers the theoretical and methodological foundations and condition of formation of the civil activity of younger teenagers: the essence the concept of "civil activity of youth"; the meaningful aspect of the structural components of civil activity of young teenager as the unity of the cognitive, emotional and value and practical-active components; development of criteria, indicators, identified levels of formation of civil activity of young teenager; proved and experimentally tested pedagogical conditions, aimed at increasing the level of civil activity and developed the method of forming of civil activity of young teenager; theoretically proved and experimentally tested their effectiveness.

Key words: civil activity of young teens, children's sports association of place of residence, physical culture and sports activities.

Підписано до друку 14.03.2011 р. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 19.

«Видавництво "Науковий світ"»
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13,200-87-15,050-525-88-77